

Купін
Арнольд Павлович

Політико-правовий аналіз проблеми реалізації громадянських прав та свобод як детермінанти модернізації політичної системи України

УДК 323
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-4-51-56>

Купін Арнольд Павлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Запорізького національного технічного
університету
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна

У статті наведений політико-правовий аналіз чинників дисфункції реалізації громадянських прав і свобод громадян України в контексті модернізації політичної системи в умовах кризи. Особисті (громадянські) права і свободи становлять основу політико-правового статусу особи, покликані забезпечити свободу й автономію індивіда як члена громадянського суспільства, його юридичну захищеність від будь-якого незаконного зовнішнього втручання. У роботі розглядається свобода пересування та вибору місця проживання та їх вплив на реалізацію виборчих прав.

Ключові слова: громадянські права, дисфункція реалізації громадянських прав, політичні права, модернізація політичної системи, свобода пересування.

Постановка проблеми. Актуальність теми статті зумовлена тим, що окрім традиційних проблем і викликів модернізації політичної системи України (імітаційний характер запозичення політичних інститутів, звичаєва корупція, звичаєве порушення законів та інші) після подій 2014 року, до їх переліку долучилися такі надважливі, як можливість реалізації громадянських прав і свобод на всій території держави всіма її громадянами. Якщо до 2013–2014 року основною характеристикою модернізації політичної системи України був мирний характер перетворень, то тепер, в умовах анексії, військових дій та окупації частини території, перед державою ще й постали завдання забезпечення в нових умовах конституційних особистих прав всіх її громадян. Передусім йдеться про права на свободу пересування та вибору місця проживання та пов'язану з цим реалізацію пасивного і активного виборчого права громадянами України.

Стан дослідження. Специфіку модернізації політики досліджували А. Лейпхарт, Ф. Шміттер, І. Валлерстайн, Г. Доннел, Д. Ростю, С. Хантінгтон, Л. Даймонд, А. Пшеворський та інші. Погляд на модернізацію з точки зору політичної системи можемо знайти у працях як зарубіжних авторів – М. Крозьє та А. Турена, так і вітчизняних науковців – В. Горбатенко, В. Фадєєва, М. Мінакова, М. Михальченка, І. Кресіної, Ф. Рудича та інших. Незважаючи на визначний інтерес до проблеми модернізації, залишаються малодослідженими її прикладні аспекти, комплексний підхід до аналізу чинників модернізації в умовах військових конфліктів та втрати контролю над частиною територій, демократичного транзиту політико-правових норм з реалізації громадянських прав і свобод.

Метою даної роботи є усвідомлення причин і аналіз чинників дисфункції реалізації громадянських прав і свобод громадян України в контексті модернізації політичної системи в умовах кризи.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні для української держави одним із значних викликів модернізації політичної системи є її дисфункція у частині реалізації громадянських прав і свобод, зокрема, свобода пересування та вибору місця проживання та їх вплив на реалізацію виборчих прав. Вказана дисфункція потенційно здатна привести навіть до дезінтеграції суспільства, коли відсутні загальновизнані правила і норми, або вони суперечать одне одному, невизначеним, недостатнім або суперчливим є їх політико-правовий статус, коли закон не здатен захистити всі категорії населення.

З метою запобігання дезінтеграції, аномії суспільства, держава насамперед має гарантувати безпеку життя та інші базові права людини, а тому до її основних функцій належать такі, як оборона, захист правопорядку, законності, охорона прав і свобод громадян. Таким чином, вказані проблеми характеризують сучасну політичну ситуацію в Україні як загальну екзоендогенну кризу [1, с. 38–62], яка залежить від багатьох пов'язаних між собою криз: втручання інших держав у внутрішню політику, криза вищих органів влади, партійної системи, судової системи, легітимності, конституційна криза.

Конституційна криза зумовлена тим, що на відміну від більшості демократичних країн, український основний закон не є актом, який відображає бачення всього суспільства, консенсус між соціальними та політичними групами з приводу ключових правил і норм співіснування, розподілу благ у суспільстві, а тільки вдалою компліцією найкращих світових конституційних практик без урахування національної специфіки та механізмів практичної реалізації. Конституція, як і більшість вітчизняних нормативно-правових актів у сфері реалізації громадянських прав і свобод, що детальніше буде проаналізовано нами

далі, тільки декларативно закріплює особисті права і свободи громадян, документами, які подекуди суперечать один одному, не мають необхідного політико-правового статусу та вступають у протиріччя зі світовою і європейською політико-правовою практикою.

Нагадаємо, що за чинним законодавством про місцеві вибори, внутрішньо переміщені особи позбавлені права голосу, в першу чергу це стосується виборів в межах реформи децентралізації до об'єднаних територіальних громад, в яких вони фактично проживають і зазвичай беруть активну участь у їх соціально-політичному житті. Позбавлення нових мешканців громад можливості впливати на процес розробки рішень на місцевому, а також національному рівнях, може привести до маргіналізації цієї групи людей і їх інтересів. Саме тому є сенс якомога частіше спілкуватися з людьми й керівниками регіонів, аби знову і знову актуалізувати питання про активне залучення нових мешканців громад до життя у них, в тому числі шляхом участі у місцевих виборах.

Викликає занепокоєння те, що сьогодні переважно міжнародні правозахисні організації, владні інституції та переважно підтримувані ними вітчизняні громадські організації й холдинги виступають суб'єктом ініціативи усунення вказаних дисфункцій політичної системи України в контексті її модернізації. Органи державної влади України, політичні партії не виявляють на сьогоднішній день визначної активності і політичної волі для розв'язання цієї проблеми.

Так, у Європарламенті опубліковано дослідження на тему виборчих реформ у трьох країнах, з якими ЄС уклав угоди про асоціацію, – Україні, Грузії та Молдові. Згадується тут і українська прописка як фактор, що обмежує можливість переселенців голосувати за місцем фактичного проживання. Автори пишуть про Законопроект № 6240, що передбачає скасування перепон для голосування на місцевих виборах ВПО та трудових мігрантів. Однак, як вони відзначають, незважаючи на міжнародне право, яке зобов'язує держави надавати переселенцям можливість голосування, для українського парламенту це не є пріоритетом.

Незважаючи на те, що проект Виборчого кодексу проголосований у першому читанні парламентом, за оцінками різних експертів, до нього вже внесено від 2 000 до 4 000 поправок і перспектива його остаточного прийняття досі не визначена у часі. Підготовлені пропозиції до проекту Виборчого кодексу крім усього іншого передбачають: захист виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та трудових мігрантів, врегулювання процесу подання кандидатами на виборах декларацій відповідно до актуального антикорупційного законодавства, розширення прав офіційних спостерігачів від громадських організацій тощо.

Особисті (громадянські) права і свободи становлять основу політико-правового статусу особи, покликані забезпечити свободу й автономію індивіда як члена громадянського суспільства, його юридичну захищеність від будь-якого незаконного зовнішнього втручання. Конституційні особисті права і свободи людини та громадянина – це закріплені в Конституції України (далі – КУ) невід'ємні вид та міра можливої поведінки людини та громадянина, що належать їм від народження, реалізація яких залежить від волі кожної людини, які гарантуються державою та які є засобами здійснення будь-яких інших прав і свобод людини та громадянина.

Слід зауважити, що доктринально ще не визначено найменування цієї групи прав. Наразі використовують назви: «громадянські права», «особисті права», «особистісні права», «особисті (громадянські) права», «особисті права і свободи» тощо. Проте, на нашу думку, саме термін «особисті права» найбільш точно розкриває суть даної групи прав і наразі є найбільш поширеним. Отже, права на свободу пересування та вільного вибору місця проживання належать до групи особистих прав.

Права на свободу пересування і вільний вибір місця проживання вживаються поруч практично в усіх актах національного законодавства та міжнародних нормативно-правових документах, приміром, це впливає з самої назви Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». Внаслідок чого найчастіше фактично ототожнюються ці два різні за своєю суттю права людини або ж припускається, що одне з них є складовою частиною іншого.

На наш погляд реалізація права на вільний вибір місця проживання неможлива без права на вільне пересування по території країни. Проте слід погодитись, що такий критерій не може бути покладено в основу визначення права на свободу вибору місця проживання як складника права на свободу пересування. Так, без реалізації права на свободу пересування особа не зможе реалізувати своє право на вільний вибір місця проживання, але це ж стосується і політичних прав людини, які не можуть бути реалізованими без права вільного пересування. Якщо виходити з такої логіки, то до права на свободу пересування слід включати цілий ряд основних прав людини, які особа фізично не зможе реалізувати без попередньої реалізації права на свободу пересування. Окрім цього, слід мати на увазі, що реалізація права на свободу пересування в окремих випадках та на деяких територіях певною мірою залежить від місця проживання особи.

Отже, право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання недоцільно розглядати з позицій віднесення їх до єдиної категорії або визначати одне з цих прав як складову частину

іншого. Незважаючи на їх тісний взаємозв'язок та певну взаємозалежність, вони є різними по своїй суті та політико-правовій природі правами людини.

Право на свободу пересування безпосередньо впливає на можливість реалізації ряду інших конституційних прав, а неможливість реалізувати особою своє право на свободу пересування автоматично позбавляє цю особу змоги реалізувати ряд інших прав.

Проте право на свободу пересування своєю чергою безпосередньо залежить від права на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 КУ). Тільки за умови гарантування особистої недоторканості та права на свободу можна повною мірою реалізувати право на свободу пересування. Відповідно до ЗУ «Про громадянство України» [2] однією з умов прийняття до громадянства України іноземця або особи без громадянства є безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років. Подібна передумова отримання громадянства передбачається в законодавстві різних країн ЄС. Отже, як в Україні, так і в країнах ЄС без факту відповідного терміну постійного проживання на території країни іноземець чи особа без громадянства не мають права набути громадянство відповідної країни.

Реєстрація місця проживання впливає на реалізацію виборчих прав громадян. Так, відповідно до ст. 3 ЗУ «Про місцеві вибори» [3] право голосу на місцевих виборах мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до ст. 70 КУ та проживають на території відповідно області, району, міста села та селища у межах відповідного територіального виборчого округу. Зауважимо, що законодавство багатьох країн ЄС, натомість, передбачає, що обирати і бути обраними на місцевих виборах мають право тільки громадяни країни та громадяни ЄС (а в деяких країнах і іноземці), які постійно проживають на території відповідної територіальної одиниці кілька років [4, с. 71–72].

У зв'язку з цим на наш погляд існує нагальна необхідність внесення відповідних змін до законодавства про місцеві вибори та визначити як один із цензів пасивного виборчого права постійне проживання протягом останніх кількох років перед виборами на території виборчого округу кандидата. Таку необхідність можна пояснити тим, що депутат місцевої ради є представником своїх виборців та територіальної громади, тобто жителів відповідної територіальної одиниці, що своєю чергою передбачає необхідність більш глибокого розуміння та усвідомлення депутатом економічних, соціальних та інших проблем територіальної громади і відповідно до цього більш компетентного виконання своїх обов'язків. Нажаль новий Закон України «Про місцеві вибори» [3] не тільки не ввів

ценз осілості для реалізації пасивного виборчого права, але й не вимагає, щоб кандидати на місцевих виборах проживали на території відповідного виборчого округу, що відкриває можливість потрапляння до депутатського корпусу більш фінансово спроможних кандидатів зі столиці та інших міст нашої держави та, відповідно, обмежує такі можливості для місцевих, зазвичай обізнаніших у локальних проблемах та зацікавлених у ефективному їх розв'язанні.

Місце проживання також впливає на реалізацію активного виборчого права громадянами України на виборах народних депутатів України. Так, згідно з ч. 10 ст. 2 ЗУ «Про вибори народних депутатів України» [5], виборець, який проживає або на день проведення голосування на виборах депутатів перебуває на території іноземної держави, а також громадянин України, якому тимчасово змінено місце голосування (без зміни виборчої адреси) на іншу виборчу дільницю поза межами одномандатного округу, до якого такий виборець віднесений на підставі відомостей Державного реєстру виборців про його виборчу адресу, має право голосу на виборах депутатів лише у загальнодержавному окрузі. Реалізація цього права забезпечується включенням виборця до списку виборців на відповідній виборчій дільниці із зазначенням, що такий виборець отримує лише бюлетень для голосування у загальнодержавному окрузі. Це означає, що перебуваючи в день виборів поза округом, в якому зареєстроване його місце проживання, він зможе реалізувати своє право на голосування в одномандатному окрузі.

Права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання не є абсолютними, оскільки вони можуть бути обмежені у випадках, визначених законодавством, що передбачається ст. 33 КУ [6]. Безпосередньо Конституція України не визначає, які обмеження у правах на свободу пересування та вільний вибір місця проживання можуть бути встановлені, відносячи це питання до сфери регулювання закону. Хоча, слід відмітити, що відповідно до ст. 64 КУ [6] право на свободу пересування та право на вільний вибір місця проживання можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Ситуація, що склалася на сьогоднішній день в Україні із забезпеченням виборчих прав внутрішньо переміщених осіб, не тільки суперечить рекомендаціям європейських та світових правозахисних організацій та установ, а й політико-правовим нормам вітчизняного законодавства.

Із різноманіття визначень обмежень прав людини ми підтримуємо точку зору, що обмеження прав і свобод людини – це законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини щодо її можливостей мати, володіти, користуватися і

розпоряджатися соціальними цінностями, свободою дій і поведінки з метою захисту суверенітету і територіальної цілісності або громадського порядку, забезпечення економічної й інформаційної безпеки, для охорони здоров'я, суспільної моралі й забезпечення захисту прав і свобод людини та є показником державних стандартів рівня життя людини [7, с. 6].

Також слід мати на увазі, що конституційно-правове регулювання обмеження прав людини має вичерпні правові параметри, які не можуть розширюватися в довільному порядку й мають дискретний характер [8, с. 479].

ЗУ «Про свободу пересування» [9] поділяє обмеження на дві групи: одна з них стосується обмежень пересування та вільного вибору місця проживання на певних територіях, а інша – обмежень щодо певних категорій фізичних осіб. Насамперед розглянемо обмеження, що встановлюються на окремих територіях (територіальні). Виходячи з аналізу ст 12 та ст 13 ЗУ «Про свободу пересування», бачимо, що території, на яких встановлюється обмеження свободи пересування, та території, на яких встановлюється обмеження вільного вибору місця проживання, практично одні й ті ж самі, тому доцільно буде проаналізувати їх комплексно.

Слід мати на увазі, що та ж сама ст. 12 ЗУ «Про свободу пересування» визначає, що свобода пересування може бути обмежена і в інших випадках, передбачених законом. Тобто даний закон не наводить вичерпний перелік підстав для обмеження права на свободу пересування, що є його суттєвим недоліком. Щодо обмежень права на вільний вибір місця проживання, то ЗУ «Про свободу пересування» не містить вказівки на те, що обмеження цього права можливе і в інших випадках, передбачених законом, тобто перелік випадків обмеження права на вільний вибір проживання, на відміну від підстав обмеження права на вільне пересування, є виключним.

Також істотним недоліком ЗУ «Про свободу пересування» можна вважати те, що він тільки містить перелік територій, на яких застосовується обмеження пересування, та категорії фізичних осіб, на яких такі обмеження поширюються, проте безпосередньо сам порядок встановлення таких обмежень визначається іншими нормативно-правовими актами. При цьому в деяких випадках такі обмеження регламентуються підзаконними нормативно-правовими актами, що суперечить як КУ, так і положенням самого ЗУ «Про свободу пересування».

На нашу думку, доцільно приділити трохи більше уваги дослідженню обмеження права на свободу пересування та вибору місця проживання на тимчасово окупованих територіях України. Оскільки дана проблема є новою для України, то ґрунтовні

наукові дослідження з цього приводу практично не проводилися.

У результаті загострення військово-політичної ситуації у 2014 році частина території України опинилася під окупацією. Зрозуміло, що за таких умов на цих територіях право на свободу пересування, зрештою, як і всі інші права та свободи людини та громадянина, не можуть бути реалізованими на тих самих умовах та в тому ж обсязі, що на решті території України.

Для законодавчого врегулювання особливостей реалізації прав та свобод на тимчасово окупованих територіях прийнято ряд законів та підзаконних нормативно-правових актів. Проте, як показує аналіз цих правових актів, у ряді положень вони є суперечливими, непослідовними і, зрештою, не повною мірою регулюють особливості реалізації права на свободу пересування на тимчасово окупованих територіях України.

На законодавчому рівні особливості реалізації права на свободу пересування та вільного вибору місця проживання на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та територіях, на яких проводилася антитерористична операція, наразі жодним чином не було врегульовано.

Можливість обмеження права громадян на свободу пересування в адміністративно-територіальних одиницях, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, передбачена ЗУ «Про свободу пересування». Проте цей ЗУ передбачає тільки саму можливість обмеження, не конкретизуючи, в чому саме проявляється таке обмеження, на яке коло осіб воно поширюється і який порядок та умови пересування на таких територіях встановлений, ці ж усі питання якраз і регулюються Тимчасовим порядком контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, який, за визначенням самого ж суду, не є навіть нормативним актом. Водночас п. 6 ст. 313 ЦКУ містить положення, що законом можуть бути встановлені особливі правила доступу на окремі території, якщо цього потребують інтереси державної безпеки, охорони громадського порядку, життя та здоров'я людей [9]. Отже, як впливає з положень ЦКУ, саме законом повинні визначатися не тільки власне самі території, на яких обмежується свобода пересування, але і правила доступу на них.

Висновки. Отже, в законодавстві України спостерігається дещо різний підхід до регулювання правового режиму тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та окремих територій Донецької і Луганської областей. Таке положення зумовлено, зокрема, тим, що окремі території Донецької і Луганської областей є одночасно і тимчасово окупованими територіями, і територіями,

на яких здійснюється антитерористична операція. Така різниця в статусі безпосередньо впливає і на особливості реалізації права на свободу пересування та права на вільний вибір місця проживання на відповідних тимчасово окупованих територіях.

Окрім цього, вважаємо за необхідне визначитись з правовим статусом Криму у зв'язку з тим, що визнання Криму саме окупованою територією викликає певні сумніви з точки зору положень міжнародного права [10], але вирішення цього питання є передумовою для реалізації громадянських прав та свобод.

Існує нагальна необхідність внесення відповідних змін до законодавства про місцеві вибори та визначити як один із цензів пасивного виборчого права постійне проживання протягом останніх кількох років перед виборами на території виборчого округу кандидата.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костин А.И. Кризис цивилизации, стратегия устойчивого развития и проблема политического выбора. Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. 2004. №5. С. 38–62.
2. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 65.
3. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 р. Офіційний вісник України. 2015. № 64. Ст. 2101.
4. Чернецька О. Місцеві вибори як форма прямого народовладдя: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду. Вісник Центральної виборчої комісії. 2006. № 4. С. 71–74.
5. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/paran13#n13>
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Кузьменко П.М. Забезпечення правомірності обмеження особистих конституційних прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України: Посіб. К.: Алефа, 2003. 64 с.
8. Конституція України. Науково-практичний коментар 2-ге вид., переробл. і допов. / [редкол.: В.Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш та ін]. Х.: Право, 2011. 1128 с.

9. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. Офіційний вісник України. 2004. № 1. Ст. 4.

10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356

11. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. Офіційний вісник України. 2013. № 27. Ст. 942.

REFERENCES:

1. Kostyn A.Y. Kryzys tsyvylyzatsyy, stratehiya ustoichyvoho rozvytyia y problema polytycheskoho vybora. Vestnyk Moskovskoho unyversyteta. Seryia 12. Polytycheskye nauky. 2004. №5. S. 38–62.
2. Pro hromadianstvo Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 18 sichnia 2001 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001. № 13. St. 65.
3. Pro mistsevi vybory: Zakon Ukrainy vid 14 lypnia 2015 r. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2015. № 64. St. 2101.
4. Chernetska O. Mistsevi vybory yak forma priamoho narodovladdia: porivnialnyi analiz ukrainskoho ta zarubizhnoho dosvidu. Visnyk Tsentralnoi vyborchoi komisii. 2006. № 4. S. 71–74.
5. Pro vybory narodnykh deputativ Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 17 lystopada 2011 r. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/paran13#n13>.
6. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Kuzmenko P.M. Zabezpechennia pravomirnosti obmezhenia osobystykh konstytutsiinykh prav i svobod liudyny v diialnosti Sluzhby bezpeky Ukrainy: Posib. K.: Alefa, 2003. 64 s.
8. Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar 2-he vyd., pererobl. i dopov. / [redkol.: V.Ia. Tatsii, O.V. Petryshyn, Yu.H. Barabash ta in]. Kh.: Pravo, 2011. 1128 s.
9. Pro svobodu peresuvannia ta vilnyi vybir mistsia prozhyvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 11 hrudnia 2003 r. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2004. № 1. St. 4.
10. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. № 40. St. 356
11. Konventsiiia pro zakhyst tsyvilnoho naseleattia pid chas viiny vid 12 serpnia 1949 r. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2013. № 27. St. 942.

Political and legal analysis of the problem of realization of civil rights and freedoms as determinant of Ukrainian political system modernization

Kupin Arnold Pavlovych

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Constitutional,
Administrative and Labor Law
of Zaporizhzhya National Technical
University
Zhukovskiy Str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine

The article provides a political and legal analysis of the factors of the dysfunction of realization of civil rights and freedoms of Ukrainian citizens in the context of modernization of the political system in a crisis. The freedom of movement and choice of place of residence and their influence on the exercise of electoral rights are considered. The urgency of the theme of the article is due to the fact that in addition to the traditional problems and challenges of modernizing the political system of Ukraine (the imitation nature of the borrowing of political institutions, the use of corruption, customary violations of laws, etc.) after the events of 2014, the list of such crucial, as the possibility of realizing civil rights and freedoms throughout the territory of the state by all its citizens. If until 2013-2014 the main characteristic of the modernization of the political system of Ukraine was the peaceful nature of the transformations, now, in conditions of annexation, military operations and occupation of part of the territory before the state, the task was to ensure, in the new conditions, the constitutional personal rights of all its citizens. First of all, it concerns the right to freedom of movement and residence and the implementation of passive and active electoral rights by Ukrainian citizens.

One of the challenges of modernizing the political system is its dysfunction in terms of realizing civil rights and freedoms, in particular freedom of movement and choice of place of residence and their influence on the exercise of electoral rights. The specified dysfunction can potentially even lead to the disintegration of society, when there are no generally accepted rules and norms, or they are contradictory, indeterminate, inadequate or overwhelming is their political and legal status, when the law is not able to protect all categories of the population. In order to prevent disintegration, the anomie of society, the state, above all, must guarantee the safety of life and other basic human rights, and therefore its main functions include defense, law and order protection, legality, protection of the rights and freedoms of citizens. Thus, these problems characterize the current political situation in Ukraine as a general exogenous crisis, which depends on many crises that are interconnected: interference of other states in internal politics, crisis of higher authorities, party system, judicial system, legitimacy, constitutional crisis.

Key words: *civil rights, dysfunctional realization of civil rights, political rights, political system modernization, freedom of movement.*